

ปากออยู่ไม่สุข

วิมล คำศรี

๑. เนื้อเรื่อง

ยังมีนายโจรป่าอยู่คนหนึ่ง อาศัยอยู่ในถ้ำแห่งหนึ่งเพียงคนเดียวมาตั้งแต่หนุ่ม จนกระทั่งได้แก่ลง โจรผู้นี้ได้ลักขโมยและปล้นสะดมได้ทรัพย์สินเงินทองเก็บไว้ในถ้ำมากมาย

อยู่มาวันหนึ่ง นายโจรได้คิดถึงสังขารของตนขึ้นว่า ถ้าหากว่าตนตายลงไปแล้วจะมีใครมารับมรดกที่มีมากมายก่ายกองของตนต่อไป เขาจึงกลัวว่าทรัพย์สินที่มีอยู่จะตกเป็นของคนอื่นเสีย หรือไม่ก็จะสูญหายจมดินจมทรายอยู่ในถ้ำแห่งนี้เท่านั้นเอง เมื่อคิดดังนั้นแล้ว นายโจรป่าคนนั้นก็ได้ออกจากถ้ำที่อาศัยตระเวนไปตามบ้านของชาวป่าแถบนั้นจนได้พบเด็กหญิงเล็กๆ เข้าคนหนึ่ง เขาจึงได้นำมาเลี้ยงดูไว้เป็นลูกยกของเขา...ต่อมา

จนกระทั่งเด็กหญิงคนนั้นโตขึ้นเป็นสาว แต่ก็เริ่มเจ็บป่วยบ่อยๆ แอดๆ เรื่อยมา ร่างกายของเด็กสาวผู้นั้นก็ดูผอมลงๆ อย่างน่าวิตก นายโจรผู้พอก็คงคิดว่าคงจะเป็นการป่วยไข้ที่เกี่ยวกับเลือดลมที่เป็นโรคของผู้หญิง จึงได้ออกไปสืบหาหมอผู้หญิงที่มีความเชี่ยวชาญทางโรคนี้ เพื่อจะได้นำมารักษาลูกสาวของตน นายโจรได้สืบหาหมอยู่หลายวันจึงได้พบกับหมอตาย่เข้าคนหนึ่ง ซึ่งเขาคิดว่าคงรักษาโรคอันเกี่ยวกับเลือดลมของผู้หญิงได้เช่นกัน เขาจึงได้บังคับเธอมาจากบ้านป่าแห่งหนึ่ง เมื่อแรกพบหมอตาย่คนนั้นได้ตกใจกลัวโจรเป็นยิ่งนัก จนได้ขอชีวิตของตนไว้ นายโจรได้ชี้แจงให้ฟังว่าตนไม่ได้คิดทำร้ายแต่อย่างใด เพียงแต่ขอร้องขอให้ไปช่วยรักษาความเจ็บไข้ของลูกสาวตนให้หายเท่านั้น จึงขออย่าให้ขัดขืนเลย เพราะอย่างไรๆ ก็ต้องพาไปให้ได้อยู่แล้ว

ยายหมอตาย่จึงต้องจำใจไปกับโจร ยายหมอตาย่ก็กลัวว่า เมื่อรักษาเสร็จแล้วจะกลับมาบ้านไม่ถูก เพราะหนทางที่ไปนั้นลัดวันแต่เป็นป่าทึบทั้งสิ้น แกจึงทำอุบายเป็นว่าขอเวลาสำหรับจัดยาก่อน แล้วแกได้เข้าไปเอาเมล็ดถั่ว เมล็ดงาที่วางไว้บนผาดัดมือไปด้วยโดยหลอกนายโจรว่าเป็นยาที่จะนำไปรักษาโรคให้ลูกสาว

ขณะที่ได้เดินทางไปกันนั้น พอนายโจรเหลือที่รียายหมอตาย่ก็ได้เห็นว่าเมล็ดถั่วเมล็ดงาลงไปตามทางเรื่อยมา เมื่อไปถึงถ้ำที่อาศัยของนายโจรกับลูกสาวแล้ว ยายหมอตาย่ก็ได้ขอร้องให้นายโจรส่งตนกลับบ้าน นายโจรได้ขอมัดฝ่ามือเรื่อยมา ทั้งนี้ก็เพราะว่า ต้องการให้แกอยู่เป็นเพื่อนของลูกสาวตนนั่นเอง หมอตาย่จึงมีความทุกข์และร้อนใจมาก คิดจะหนีกลับก็กลัวโจรจับได้ แล้วมันอาจจะทำร้ายเขาด้วยความโกรธเข้าอีก แกจึงได้รู้ๆ อยู๋ จนกระทั่งอยู่มาวันหนึ่ง นายโจรป่าคนนั้นได้ออกจากถ้ำไป แต่ก่อนไปมันได้บอกกับแกว่าจะไปธุระเพียงวันเดียวเท่านั้นแล้วจะกลับมา ยายหมอตาย่จึงจับเคล็ดได้ว่านายโจรจะต้องจากไปหลายวันอย่างแน่นอน เพราะครั้งก่อนๆ ที่จากไปมันมักจะบอกแกว่าจะไปหลายวันจึงจะกลับมา แต่พอแกจัดแจงจะ

หนีไปเท่านั้น นายโจรก็กลับมาถึงบ้านก่อนเสียทุกที และครั้งนี้ก็เป็นไปตามที่ยายหมอตาย่คาดคะเนเอาไว้ แกจึงได้นี้ออกจากถ้ำกลับบ้านได้โดยไม่หลงทางก็เพราะได้อาศัยต้นถั่วต้นงาที่แกได้หว่านไว้เป็นเครื่องสังเกตนั่นเอง

เมื่อกลับมาบ้านได้แล้วยายหมอตาย่ก็เที่ยวคุยไม่ให้ใครต่อใครฟังว่า นายโจรมีลูกสาวสวยคนหนึ่ง พ่อแกมักจะปล่อยให้ลูกสาวอยู่เฝ้าถ้ำเพียงคนเดียวเสมอมา สมบัติพัสดานหรือก็มากมายอนันต์ตั้งใช้กินไม่หมดกันทั้งชาติ ถ้าใครได้ลูกสาวของนายโจรผู้นี้แล้วก็จะได้เป็นมหาเศรษฐีกันทีเดียวแหละ เมื่อชายหนุ่มคนใดมาสอบถามแกแล้วแกก็จะเล่ารายละเอียดต่างๆ ให้ฟังหมดไม่ว่าหนทางที่จะไป ตลอดจนทางหนีไล่ที่จะเข้าไปหาลูกสาวของนายโจรผู้นั้น แกก็ชี้แจงแนะนำให้ด้วย

จนกระทั่งมีชายหนุ่มผู้หนึ่งได้ทำตามคำแนะนำของยายหมอตาย่ จนได้พบกับลูกสาวของโจร แล้วทั้งสองได้ผูกสมัครักใคร่กัน กระทั่งนางลูกสาวโจรผู้นั้น

เกิดมีท้องขึ้นมา เมื่อมีท้องขึ้นมาแล้วก็ไม่สามารถเก็บงำความลับเอาไว้ได้อีก นายโจรผู้พ่อจึงทราบว่าคุณสาวของตนคบชู้ผู้ชาย ก็ได้พยายามสอบถามลูกสาวของตนว่ามีท้องกับใคร แต่ลูกสาวก็ไม่ยอมบอก นายโจรจึงคิดจะฆ่าตัวตาย เพื่อหนีความอายที่เกิดขึ้นกับตนในครั้งนี้เสีย จึงได้ไปยังแม่น้ำเพื่อจะกระโดดน้ำให้ตายไปเสียที่ แต่พอไปถึงยังแม่น้ำดังกล่าว เขาก็ได้พบเข้ากับเหตุการณ์ประหลาดคือ ครั้งแรกเขาได้เห็นชายคนหนึ่งนั่งอยู่ริมแม่น้ำนั้นพูดคุยจู้จี้อยู่กับคนเดียว นายโจรจึงปีนขึ้นต้นไม้แอบดูทันที แล้วต่อมาก็ได้เห็นชายคนนั้นได้คายผู้หญิงออกมาจากปากอีกผู้หญิงหนึ่ง แล้วทั้งสองก็ได้พลอดรักกัน ต่อมาผู้ชายคนนั้นก็ได้ลงไปอาบน้ำในแม่น้ำสายนั้น ฝ่ายผู้หญิงผู้เป็นเมียของชายคนนั้นก็ได้อายผู้ชายอีกคนออกมาจากปากของตนบ้าง แล้วทั้งสองก็ได้พลอดรักกันอีก เมื่อเสร็จจากการสมสู่กันแล้วผู้หญิงคนนั้นก็ได้ออมชายชู้ไว้ในปากเช่นเดิม ฝ่ายชายผู้ชั่วเมื่ออาบน้ำแล้วก็ได้ออมเมียของตนไว้ในปากเช่นกัน

นายโจรเมื่อเห็นเหตุการณ์ทั้งหมดแล้วก็คิดว่าคนเรานี้ล้วนแต่มีจิตสกปรกกันเสียจริงๆ ไม่ได้สะอาดต่อบาปกรรมที่ตนกระทำกันบ้างเลย แล้วก็หวนคิดถึงลูกสาวของตนบ้าง จึงทำให้นายโจรเสียใจยิ่งขึ้น จึงคิดว่าหาอุบายให้คนชั่วพวกนี้ได้พบกันเสียที่ ดังนั้นเขาจึงได้เปลี่ยนใจที่จะฆ่าตัวตายเสียในวันนั้นเสียทันที นายโจรจึงได้ปรากฏตัวขึ้น แล้วออกปากชวนเชิญชายคนนั้นให้ไปกินอาหารที่ถ้ำของตน โดยบอกกับชายคนนั้นว่าขอเลี้ยงอาหารสักมื้อเถิด ฝ่ายชายคนนั้นก็กลัวโจรจะไม่ไปด้วยก็ไม่ได้ จึงจำใจต้องไปตามคำเชิญชวนนั้น

เมื่อถึงถ้ำที่อาศัยของตนแล้ว นายโจรก็ได้เรียกลูกสาวของตนออกมา แล้วสั่งให้ปรุงอาหารสำหรับคน ๖ คนทันที ครั้งแรกลูกสาวของโจรก็นึกแปลกใจว่าทำไมวันนี้พ่อจึงได้สั่งให้ทำอาหารมากมายเช่นนี้ ทั้งๆ ที่มีกันอยู่เพียง ๓ คนที่เห็นๆ กันอยู่ แต่ก็ไปทำตามคำสั่งของพ่อเมื่ออาหารพร้อมแล้ว นายโจรก็ได้บอกกับชายที่มาด้วยคนนั้นว่า "ขอให้ท่านคายเมียของท่านออกมาให้กิน

อาหารด้วยกันซี" เมื่อชายคนนั้นคายเมียของตนออกมาแล้ว นายโจรก็ได้กล่าว ต่อไปกับหญิงผู้เป็นเมียของชายคนนั้นอีกว่า "นี่แน่ะ.....แม่นาง แล้วไหนล่ะชายชู้ของเจ้า ทำไมเจ้าจึงไม่คายมันออกมาให้ร่วมกินอาหารกับเราด้วยล่ะ..." นางลูกสาวโจรเมื่อได้ยินพ่อกล่าวเช่นนั้นก็สำคัญว่า พ่อตนคงจะหายโกรธแล้ว จึงได้เรียกชายหนุ่มผู้เป็นมัวออกมาจากที่ซ่อนเพื่อร่วมกินอาหารกับพ่อตาและแขกผู้มีเกียรติที่มาในวันนี้

จึงเป็นอันว่าได้มีผู้กินอาหารร่วมกันในมื้อนี้นั้นครบทั้ง ๖ คน เมื่อกินกันเสร็จแล้ว นายโจรก็คิดแค้นใจขึ้นมาอีก ที่ลูกสาวของตนลักลอบคบหาชายมาไว้ในถ้ำของตน ยิ่งคิดก็ยิ่งแค้นใจมากขึ้น เพราะว่ามันลูกสาวได้ทำตัวเหลวไหลโดยไม่ไว้หน้าตน จึงได้กล่าวกับลูกสาวตนในเรื่องที่เกิดขึ้นว่า ตนรู้สึกเจ็บใจอย่างไร โดยได้มอบสมบัติทั้งหมดให้ แล้วจึงได้ไปกระโดดเหวตาย

ฝ่ายชายคนที่มีเมียมีชู้นั้น เมื่อเห็นนายโจรฆ่าตัวตายไปเช่นนั้น ก็คิดว่า ตัวเรานี้มันช่างน่าเจ็บปวดใจ ยิ่งกว่านายโจรเสียอีก ไหนเลยเมียก็คบชู้ แล้วมีหน้าเราก็ต้องอมทั้งเมียทั้งชู้ไว้ในปากเสียอีก เมื่อคิดดังนั้นแล้ว ชายคนนั้นก็ไปกระโดดเหวตายตามนายโจรไปอีกคน

ส่วนหญิงคนนั้นเมื่อเห็นผัวตนฆ่าตัวตายเช่นนั้น ก็ให้มีความละอายใจขึ้นมา จึงได้กระโดดเหวตายตามผัวไปด้วย ฝ่ายชายชู้เมื่อเห็นหญิงชู้รักของตนฆ่าตัวตาย ก็ให้รู้สึกอาลัยอาวรณ์เป็นอันมาก จึงได้กระโดดเหวฆ่าตัวตายตามไปอีก

ข้างฝ่ายลูกสาวโจรเมื่อพ่อของตนฆ่าตัวตายเช่นนั้น ก็ให้รู้สึกสำนึกบาปที่ตนได้ก่อเอาไว้ จนพ่อเสียใจต้องฆ่าตัวตายลงไปก็ได้ตัดสินใจฆ่าตัวตายกระโดดเหวตามพ่อไปด้วยอีกคน ชายหนุ่มผู้เป็นผัวของนาง เมื่อเห็นเมียของตนฆ่าตัวตายไปต่อหน้าต่อตาเขาก็ให้รู้สึกโศกเศร้าเสียใจยิ่งนัก จึงได้ฆ่าตัวตายตามไปอีกคนจนได้บาปที่เกิดขึ้นในครั้งนี้ก็มาตกอยู่ที่ชายหมอตายแยผู้ที่มีปากอยู่ไม่สุขคนนั้น บาปส่วนนี้ก็โด่งอยู่กับแก จนในที่สุดชายหมอตายแยคนนั้นก็ได้ผูกคอตายตามคนทั้งหกไปด้วย^๑

^๑ ผู้เล่า : นายพร้อม พักตร์จันทร์
บ้านเลขที่ ๑๑๕ หมู่ที่ ๖ ตำบลเขาโร อำเภอทุ่งสง จังหวัด
นครศรีธรรมราช

๒. การศึกษาวิเคราะห์

๒.๑ ประเภทของนิทาน

อาจารย์วิเชียร ณ นคร ผู้ศึกษานิทานพื้นบ้านจังหวัดนครศรีธรรมราช จัดนิทานเรื่อง "ปากอยู่ไม่สุข" เป็นนิทาน "ปริศนา"^๑

หลักวิชาคติชนวิทยา ได้อธิบายความหมายและลักษณะนิทานประเภทนี้ ไว้ดังนี้

นิทานปริศนา (Riddle Tale) หมายถึง นิทานที่มีเนื้อเรื่องหรือถ้อยคำที่ผูกขึ้นเป็นเงื่อนงำ ให้แก่ ให้ทายให้คิด เพื่อให้ผู้ฟัง ผู้อ่านได้ร่วมแสดงความรู้ ความคิดเห็นต่อนิทานนั้นๆ

คำถามหรือปริศนาของนิทานประเภทนี้ อาจจะถูกซ่อนท้ายของเรื่องหรือตอนกลางของเรื่องก็ได้ ยิ่งกว่านั้น บางเรื่องก็มีการตั้งปริศนาถามเป็นช่วงๆ ตรงจุดสำคัญของเนื้อเรื่องก็ได้

นิทานปริศนาที่พบมากในประเทศไทยคือ นิทานปริศนาธรรม นิทานประเภทนี้เป็นเรื่องเดียวกันกับนิทานที่มุ่งแสดงปัญญาในการแก้ปริศนาธรรมของพระโพธิสัตว์ในนิทานชาดก

นิทานปริศนาอีกอย่างหนึ่ง คือ นิทานปริศนาการเลือกบุคคลที่เหมาะสมมาเป็นคู่ครอง เนื้อหา มักจะเล่าถึงการปรนนิบัติ ช่วยเหลือ หรือจัดทำกรใดกรหนึ่ง ต่อสตรีหรือบุรุษ ท้ายเรื่องมักตั้งปริศนาถามว่า จากการปรนนิบัติ ช่วยเหลือดังกล่าวนี้ ใครควรเป็นผู้ที่ได้ผลตอบแทน หรือได้เป็นคู่ครองของสตรีหรือบุรุษนั้น

ตัวอย่างนิทานปริศนาในตะวันตก เช่น เรื่องคิงส์โอดิบัส ของตะวันออก เช่น เวตาลปัญญาวิสต์ติ ของ

^๑ วิเชียร ณ นคร การศึกษานิทานพื้นบ้านในจังหวัด
นครศรีธรรมราช หน้า ๘๒

ไทย เช่น เรื่องสงคราม และรูปวาดที่มีปัญหาเป็นต้น^๑

นิทานเรื่อง "ปากออยู่ไม่สุข" เป็นนิทานปริศนาที่มีเรื่องน่า ขวณให้คิดแก้ปัญหา แก่ข้อสงสัยอยู่ตลอด ตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง คือ ตอนแรกเริ่มนายโจรป่า เป็นใครมาจากไหน เด็กหญิงเล็กๆ ที่โจรพบเข้า แล้วนำมาเลี้ยงไว้เป็นลูกเต้าเหล่าใคร ทำไมเมื่อเด็กคนนั้นโตเป็นสาวแล้วจึงจับใช้ได้ป่วยอยู่เสมอ ทั้งๆ ที่ในวัยเด็กไม่เคยปรากฏว่ามีโรคประจำตัว นายโจรจะแก้ปัญหายังไง

เมื่อนายโจรไปบังคับ หมอตำแยมาดูแลรักษา มีประเด็นปัญหาเพิ่มขึ้นมาอีกว่า หมอตำแยจะมีวิธีการจดจำเส้นทางที่จะหนีกลับมาได้อย่างไร วิธีการหว่านเมล็ดพืชไว้ตลอดทางที่เดินผ่านของยายหมอตำแย จะได้ผลหรือไม่

หลังจากยายหมอตำแยหนีออกมาได้แล้ว มีปัญหาชวนให้คิดต่อไปอีกว่า จะมีชายหนุ่มคนไหนบ้างใหม่ที่ไปถึงถ้าโจรได้ และใครจะได้ลูกสาวโจรเป็นคู่ครอง ตามคำบอกกล่าวเล่าขานของยายหมอตำแย

เหตุการณ์ต่อมา ปริศนาในหัวใจของนายโจรที่ล้า คัญขึ้นวิกฤต จนทำให้นายโจรคิดว่าตัวเองตาย คือลูกสาวตั้งครรภ์กับใคร และเมื่อไปถึงซึ่งที่หมาย ก่อนจะฆ่าตัวตาย นายโจรก็ยิ่งพิศวงสงสัยในพฤติกรรมของชายหนุ่มผู้นั่งอยู่คนเดียว แต่มีเสียงพูดคุยจู้จี้อยู่กับใครคนหนึ่ง ซึ่งไม่ปรากฏตัวให้เห็น จนความจริงปรากฏว่าชายคนนั้นพูดคุยอยู่กับหญิงซึ่งตนอมไว้ในปาก "เป็นไปได้อย่างไร" คือปริศนาในใจของนายโจร เมื่อเขาเฝ้ามองเหตุการณ์ต่อไป ก็ยิ่งเพิ่มความงุนงงสงสัยให้เขามากขึ้น เมื่อหนุ่มสาวคู่นั้นต่างพลอดรักกัน และหญิงนั้นก็ได้ออมชายผู้ไว้ในปากด้วยคนหนึ่ง เมื่อสามีลงไปอาบน้ำ นางก็แอบคายชายผู้ออกมาพลอดรักกัน เสร็จแล้วนางก็อมชายผู้ไว้ในปากดังเดิม

^๑ วิจารณ์ คำศรี การศึกษานิทานพื้นบ้าน หน้า ๔๖-๔๗

ปัญหาที่ชวนให้ผู้อ่านและผู้ฟังติดตาม ก็คือ นายโจรจะอย่างไรต่อไป เมื่อเขาได้พบเห็นกับสิ่งที่ เป็นปริศนาเช่นนั้น เขาเชิญชวนชายผู้นั้นไปถ้าเขาทำไม่ เหตุใดเขาจึงสั่งให้ลูกสาวเตรียมอาหารสำหรับคน ๖ คน เป็นปริศนาให้แก่ลูกสาวเป็นยิ่งนัก

เมื่อความจริงประจักษ์ ปริศนาต่อมาก็คือ นายโจรและตัวละครอื่นๆ จะแก้ปัญหาวีชีวิตอย่างไร

นิทานเรื่อง "ปากออยู่ไม่สุข" ได้ถูกปมให้ชวนติดตาม โดยมีปริศนาตลอดเรื่อง ท้ายที่สุดการคลายปมปริศนา ก็ใช้วิธีให้ตัวละครทุกตัว ฆ่าตัวตาย รวมทั้งยายหมอตำแยเจ้าของ "ปากออยู่ไม่สุข" เพราะ "ปาก" ยายหมอตำแย "ออยู่ไม่สุข" นี้เอง จึงทำให้เกิดปัญหา ผู้อ่านหรือผู้ฟัง คงจะวินิจฉัยได้ชัดเจนว่า ทำไมนิทานเรื่องนี้ จึงชื่อว่า "ปากออยู่ไม่สุข" และทำไมนิทานเรื่องนี้ จึงจัดเป็นนิทาน "ประเภทปริศนา"

๒.๒ คุณค่าของนิทาน

นิทานพื้นบ้านแต่ละเรื่อง แม้จะจัดแบ่งเป็นประเภทต่างๆ ตามลักษณะของเนื้อหาก็ตาม แต่นิทานก็มีลักษณะร่วมกันอยู่หลายประการ โดยเฉพาะเรื่องคุณค่า โดยภาพรวมนิทานพื้นบ้านให้คุณค่าอย่างน้อย ๕ ประการคือ^๑

๒.๒.๑ คุณค่าทั่วไป หมายถึง คุณค่าในแง่การสร้างควมบันเทิงใจ เป็นแหล่งรวมจินตนาการ และเป็นบันทึกประวัติศาสตร์สังคมของท้องถิ่น

๒.๒.๒ คุณค่าทางสังคม หมายถึงคุณค่าในด้านการจัดระเบียบของสังคม การสร้างค่านิยมที่พึงประสงค์

๒.๒.๓ คุณค่าทางวัฒนธรรม หมายถึง คุณค่าในด้านการสะท้อนสภาพวิถีชีวิตของกลุ่มชนในแต่ละสังคม

๒.๒.๔ คุณค่าทางคุณธรรม หมายถึง คุณค่าในด้านการดำรงตนอยู่ในสังคมด้วยหลักธรรมทางศาสนา และปรัชญาต่างๆ

๒.๒.๕ คุณค่าทางจริยธรรม หมายถึง คุณค่าในด้านการประพฤติปฏิบัติที่เหมาะสมกับสภาพชุมชน

^๑ วิจารณ์ คำศรี การศึกษานิทานพื้นบ้าน หน้า ๖๓-๖๔

นิทานเรื่อง "ปากออยู่ไม่สุข" เป็นนิทานปริศนา ที่มีคุณค่าทั้ง ๕ ประการดังกล่าวแล้ว โดยเฉพาะคุณค่าทางวัฒนธรรม นิทานเรื่องนี้ได้สะท้อนภาพชีวิตในชุมชน และสังคม ในแง่มุมต่างๆ ไว้หลายประการ ดังเช่น

๑) ลักษณะทางสังคม

สภาพชุมชนและสังคมที่ปรากฏในนิทานเรื่อง "ปากออยู่ไม่สุข" เป็นสังคมเกษตรกรรม ผู้คนตั้งถิ่นฐานในเขตพื้นที่ ภูเขาและป่าไม้ที่มีความอุดมสมบูรณ์โดยธรรมชาติ กลุ่มคนที่ปรากฏในนิทานเรื่องนี้เป็นกลุ่มคนที่มีวิถีชีวิตผูกพันอยู่กับป่า ถ้า ภูเขา เทว เป็นต้น ผู้คนในสังคมนี้มีทั้งผู้ประกอบสัมมาอาชีพและมิชอาชีพ

๒) การศึกษาและการสาธารณสุข

การศึกษาและการสาธารณสุขในสังคมเกษตรกรรมยังไม่ก้าวหน้า การดูแลรักษาสุขภาพของผู้คนยังอาศัยแพทย์แผนไทยเป็นหลักซึ่งก็ยังมีปริมาณไม่มากนัก ภาพที่เห็นเด่นชัด คือ นายโจรออกตระเวนหาหมอมา รักษาโรคภัยไข้เจ็บให้แก่ลูกสาวซึ่งไม่ทราบว่าเป็นโรคอะไรเพียงสันนิษฐานรวมๆ ว่า "เป็นไข้เกี่ยวกับเลือดลมที่โรคของผู้หญิง" หากอยู่หลายวันจึงเจอหมอต้าแยเข้าคนหนึ่ง จึงบังคับให้ไปรักษาลูกสาว

๓) โลกทัศน์

ผู้คนในชุมชนและสังคม นิทานเรื่อง "ปากออยู่ไม่สุข" มีระบบความคิด ในเรื่องไสยศาสตร์ ภาพที่เห็นเด่นชัดคือ นายโจรพบว่าสามีภรรยา และภรรยาอมชายผู้ไว้ในปากได้ คายออกมาพลอดรักกันได้ และอมกลับไว้ที่เดิมได้

นอกจากนี้ ยังมีโลกทัศน์เกี่ยวกับเรื่องกฎแห่งกรรมและจารีตประเพณีที่มีผลต่อการดำรงชีวิตในสังคม อย่างแนบแน่นอีก ๒ ประการสำคัญ คือ ตระหนักในกฎแห่งกรรม และมั่นคงในจารีตประเพณี

ภาพที่เห็นเด่นชัดคือ ผู้ประกอบกรรมชั่วไว้ทุกคนต้องชดใช้กรรม คือ นายโจรก่อกรรมทำเข็ญด้วยการลักขโมย ปล้นสะดม บังคับขู่เข็ญผู้คนไม่เลือกหน้า ลูกสาวนายโจร สามีภรรยา ชายผู้ ประพฤติผิดจารีต เรื่องการคบขู้มักมากในกามารมณ์ ยายหมอต้าแย

ไม่สำรวจวจา ล้วนต้องใช้กรรมด้วยวิธีการต่างๆ กันทั้งสิ้น

ส่วนโลกทัศน์ที่เกี่ยวกับมนุษย์นั้น สตรีเพศจะต้องเป็นผู้ที่ขำขันน่าอยู่ใน "กิจบ้านงานเรือน" อยู่เสมอไม่ว่าเธอจะเป็นชาวป่า ชาวเขา เธอก็ต้องมีความสามารถเยี่ยงสตรีทั่วไป ภาพที่เห็นเด่นชัดในที่นี้คือ สตรีต้องมีความสามารถในการปรุงอาหาร กรณีตัวอย่างคือ ลูกสาวโจรมีความสามารถในการปรุงอาหาร เพื่อรับประทานในครอบครัว และเลี้ยงแขกได้ด้วย

๔) ภูมิปัญญาท้องถิ่น

นิทานเรื่อง "ปากออยู่ไม่สุข" ได้สะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มคนในสังคมได้ส่วนหนึ่ง เช่น กลวิธีการจดจำเส้นทางกลวิธีการสังเกตพฤติกรรมของคน เป็นต้น

ภาพที่เห็นเด่นชัดคือ กลวิธีการจดจำเส้นทางไป-กลับถ้าโจรของยายหมอต้าแยด้วยการหว่านเมล็ดพืช การจำพฤติกรรมการไป-กลับถ้าของนายโจร ที่มีมักจะบอกเป็นเคล็ดไว้เสมอว่า หากบอกว่าไปหลายวัน มักจะไปวันเดียว หากบอกว่าไปวันเดียวมักจะไปหลายวัน และกลวิธี "ล่อเสือออกจากถ้ำ" ของนายโจร กรณีการเลี้ยงอาหารคนชั่วเพื่อสืบหาชายขู้ของลูกสาว เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้ การศึกษานิทานพื้นบ้านเรื่อง "ปากออยู่ไม่สุข" จึงได้รับทั้งความบันเทิงใจ และได้สัมผัสกับวิถีชีวิตส่วนหนึ่ง ของชุมชนและสังคมนครศรีธรรมราช

๒.๓ สัมพันธภาพระหว่างนิทานเรื่อง "ปากออยู่ไม่สุข" กับชุมชนและสังคมเมืองนครศรีธรรมราช และสังคมไทยโดยส่วนรวม

นิทานเรื่อง "ปากออยู่ไม่สุข" มีความสัมพันธ์อยู่กับชุมชนและสังคมนครศรีธรรมราช และสังคมไทยมาเป็นเวลาช้านาน สภาพสังคมและวิถีชีวิตคนไทยเท่าที่ปรากฏในนิทานเรื่องนี้ เป็นภาพที่พบเห็นได้ในข้อมูลทางคติชนวิทยาประเภทต่างๆ หลายประเภท ดังเช่น

๒.๓.๑ เรื่องใจผู้ร้าย

มิจฉาชีพ ผู้ลัก ผู้ขโมย ผู้ช้องชุมพรคพวกปล้นผู้อื่น ปรากฏในสังคมไทย และสังคมนครศรีธรรมราช มาเป็นเวลายาวนาน มีหลักฐานปรากฏให้ประจักษ์ตลอดมา ทั้งในวรรณคดีมรดก วรรณกรรมท้องถิ่น และสภาพที่เป็นอยู่จริงในสังคม

ในวรรณคดีมรดกจากหลักฐานที่ปรากฏในประวัติวรรณคดีไทย พบว่าไทยเรามีกฎหมายบ้านเมืองสำหรับใช้ลงโทษใจผู้ร้ายมาแล้วหลายยุคหลายสมัย

ในวรรณกรรมท้องถิ่น หนังสือบุศ ที่ศูนย์วัฒนธรรมฯ สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช รวบรวมไว้มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับกฎหมาย ลักษณะใจ ปรากฏอยู่ด้วยในวรรณกรรมมุขปาฐะ และมหรสพพื้นบ้าน ก็มีเรื่องใจเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น มีสำนวนว่า "สังจะไม่มีในหมู่ใจ" "คิดเหมือนตอใจ" มีนิยายหนังตะลุงที่มีใจเป็นตัวเอกหลายเรื่อง เช่น "ขุนใจใจสิงห์" "ใจมีธรรม" "จอมใจจำเป็น" และ "เสือศีลสอง" เป็นต้น

สภาพที่เป็นอยู่จริงในสังคมย่อมเป็นที่ยอมรับกันว่า รัฐจะต้องใช้งบประมาณสำหรับการแก้ปัญหาเรื่องใจผู้ร้ายเป็นเงินจำนวนมาก และเมื่อความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเพิ่มขึ้น ใจผู้ร้ายก็ยิ่งเพิ่มเทคนิควิธีในการโจรกรรมหลากหลายขึ้น "ใจร้าย" จึงยังคงเป็น "ภัยสังคม" ที่จะต้องหาทางป้องกัน ปรามปรามกันต่อไป

๒.๓.๒ เรื่องถ้าและขุนเขา

ภาพที่ปรากฏในนิทานเรื่อง "ปากอยู่ไม่สุข" ถ้าและขุนเขา เป็นที่อยู่อาศัย ช้องชุมพรคพวกของหมู่มิจฉาชีพ ภาพอดีตนี้ ปัจจุบันได้คลี่คลายเปลี่ยนแปลงไปมากในเชิงปริมาณ คือ ถ้าและขุนเขาในปัจจุบันจะได้รับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว รัฐพยายามเร่งรัดพัฒนา พื้นที่ซึ่งอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ ให้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ ส่วนถ้าและขุนเขาที่ห่างไกลผู้คน ยังคงเป็นทำเลที่เหมาะสมสำหรับมิจฉาชีพอาศัย

ถ้าและขุนเขาที่จะเป็นแหล่งของชุมพรคพวกของเหล่ามิจฉาชีพจึงลดน้อยลงไป "รังใจ" ในยุคปัจจุบันจึงไม่ใช่ "ถ้า" และ "ขุนเขา" แต่เพียงแหล่งเดียวเหมือนอย่างในนิทานอีกต่อไป

๒.๓.๓ เรื่องการสาธารณสุข

แพทย์แผนไทยยืนยงและคงอยู่กับสังคมไทยมาเป็นเวลายาวนาน แม้ว่าปัจจุบันการแพทย์แผนปัจจุบันหรือการแพทย์แผนใหม่จะเจริญกว่าเดิมมาก แต่แพทย์แผนไทยก็ยังคงมีบทบาทสำคัญอยู่ในวิถีชีวิตของชุมชนและสังคม

ยาสมุนไพรที่ปรุงโดยแพทย์แผนไทยซึ่งเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลายอยู่ในสังคมชนบท หลายขนานยังคงเป็นเหมือนหมอตายที่สามารถรักษาโรคได้สารพัดโรค

ในนิทานเรื่อง "ปากอยู่ไม่สุข" คือ ยาแต่ละขนานที่ปรุงขึ้นมาใช้ มักจะมีสรรพคุณครอบจักรวาลดังเช่น ยาขนานหนึ่งมีสรรพคุณดังนี้

"ยาเวชสุวรรณประสิทธิ์" เป็นยาแผนโบราณขนานเอก ซึ่งเป็นยามหาชนนิยมมานานแล้ว เป็นยาที่มีสรรพคุณดีเด่น สามารถแก้โรคลมร้ายต่างๆ ทุกจำพวก หืด ไอ หอบ ร้อนในอก ในคอ จุกเสียด ปวดท้อง ลงท้อง อาเจียร เบื่ออาหาร ลมบ้าหมู ลมสันตฆาต เจ็บสะเอว เจ็บหลัง เจ็บในอก เนื่องจากทำงานหนัก โรคทุเรียนแห้ง แก้เส้นเอ็นนก ริดสีดวง ๗ จำพวก ระดูขัดขาด ระดูดำมาไม่ปกติ ผู้หญิงคลอดบุตรใหม่ ใช้แทนการอยู่ไฟ เป็นยาคุมธาตุ บำรุงในกองธาตุดูอย่างดี ทำลายสมุฏฐานของโรคลมต่างๆ อย่างดีเด่น"

อย่างไรก็ดีปัจจุบันแพทย์แผนไทย กำลังได้รับการสนับสนุนอย่างกว้างขวาง จากกระทรวงสาธารณสุข และองค์กรต่างๆ เพื่อให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านนี้ได้พัฒนาอย่างเต็มที่ จึงน่าจะเป็นที่คาดหวังได้ว่า ภูมิปัญญาไทย แพทย์แผนไทยจะได้รับการดูแล และมีโอกาสรับใช้ชุมชนและสังคมได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน

๒.๓.๔ เรื่องโลกทัศน์

โลกทัศน์เกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จารีต ประเพณี และบุคคล ที่ปรากฏในนิทานเรื่อง "ปากอยู่ไม่สุข" ซึ่งเป็นสังคมเกษตรกรรมนั้น ปัจจุบันโลกทัศน์ดังกล่าว ได้คลี่คลายเปลี่ยนแปลงไปมากแล้ว กล่าวคือ

เรื่องการอมคนไว้ในปาก แล้วคายออกมาทำกิจกรรมต่างๆ ได้ คงจะรับได้ยากในสังคมปัจจุบัน

เรื่องกฎแห่งกรรม ผู้ประกอบกรรมดีย่อมได้รับผลดีตอบสนอง ผู้ประกอบกรรมชั่วย่อมได้รับผลชั่วตอบสนอง เป็นลัทธิธรรมที่เป็น "อภาลิโก" ยังเป็นที่ยอมรับได้ตลอดไป หากแต่ในนิทาน ผลกรรมตามสนองอย่างทันตาเห็น แต่ในชีวิตจริงกาลเวลายาวนาน เหลือเกิน กว่าที่จะประจักษ์ทำให้ผู้ประกอบกรรมดี หวั่นไหวไปกับ "เครื่องล่อใจ" ให้ประกอบกรรมชั่ว เพราะคนทำชั่วแต่ได้ดี มิให้เห็นในชีวิตจริง และกว่าความชั่วจะตามสนอง คนชั่วยิ่ง "ลอยนวล" อยู่ในสังคมค่อนข้างนานเกินไป

เราต้องช่วยกันให้กำลังใจคนทำดี และช่วยกันชี้ให้เห็นลัทธิธรรมเรื่องนี้ว่า เป็น "อภาลิโก" จริงๆ

เรื่องกิจการงานเรือนของสตรี สตรีในนิทานเรื่อง "ปากอยู่ไม่สุข" แม้จะเป็นชาวป่า ชาวเขา ก็เก่งในเรื่องการปรุงอาหาร สังคมปัจจุบันก็ยังอยากเห็นเป็นเช่นนั้น แต่นำหนักในการนี้ลดลงมาจากเดิม "ต้องเป็น" มาเป็น

"ควรเป็น" "ถ้าเป็นได้ก็ดี" เพราะวิถีชีวิตเปลี่ยนไปในสังคมเมือง อาหารการกินมิให้เลือกหาเลือกซื้ออาหารสำเร็จรูป มีหลากหลาย และเป็นน่าสังเกตว่า "ผู้ชาย" กลับมีบทบาทในฐานะ "ผู้ปรุงอาหาร" ในภัตตาคารใหญ่ๆ มากกว่า "ผู้หญิง"

แต่ที่ว่าในสังคมชนบท "กิจการงานเรือน" ยังมีความสำคัญและความเป็นยิ่งสำหรับ "สตรี" เป็นหน้าที่ของ "ผู้ใหญ่" ที่จะปลูกฝังเรื่องนี้ ให้แก่ "บุตรหลาน" สืบต่อไป

จากการศึกษานิทานพื้นบ้านเรื่อง "ปากอยู่ไม่สุข" พอดีจะเป็นอนุสติได้ว่า สังคมย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ท่ามกลางเหตุปัจจัยนานาประการ ในฐานะเราเป็นสมาชิกของสังคม น่าจะช่วยกันใช้อดีตมาเป็น "ครู" เพื่อ "สู้" กับมรสุมชีวิตในปัจจุบัน และ "สร้างสรรค์" อนาคตให้สดใสให้จงได้

แหล่งข้อมูล : ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม

สถาบันราชภัฏ นครศรีธรรมราช

ประสานงานจัดหาข้อมูล : จารี ภาวะศรี

อวยพร เจริญพร

ภาพประกอบ : ชัยณรงค์ อินทรศร อำนวย ทองทะวัย

